

Magnus Aurelius Cassiodorius Senator isagogikai gyűjteménye.

I.

Mi volt ez, ő maga megmondja az *Institutio Divinarum Litterarum* X. fejezetében. Az ő előtte élt *introductores scripturae divinae*, szám szerint 5 isagogus művének egy corpusba azaz gyűjteménybe való összefoglalása, melyet főntebb megnevezett saját munkájával, mint 6-ikkal egészített ki. Mi volt a célja vele, vagy egyáltalában hogy került az ő nagy neve a bibliai tudományok úttörői közé, életének érdekes folyása magyarázza meg, melynek rövid áttekintése nem lesz tanulság nélkül való ránk nézve.

Munkában és szerencsében gazdag életpálya ez, melynek hosszú tartama alatt előkelő kormányhivatalaiban is, magányában is sok fontos szolgálatot tehetett a közügyeknek is, élhetett magának is. Előkelő régi itáliai családból¹⁾ származott valószínűleg Scyllaciumban, Bruttiumban, hol a családnak ősi fészke s nagy birtoka volt, 470 körül²⁾. Családjában az állami hivatalok viselése, úgy látszik, *nobile officium* volt, melyet a régi hagyományokat követve e nehéz és viszontagságos időben is teljesítettek. Dédatyja Bruttiumot és Sici-liát Genserich vandaljainak beütésétől védte meg. (440.) Nagyatyja ki III. Valentinianus alatt (423—455) viselt állami hivatalokat, a császár parancsára I. Leo pápa kíséretében vonult Attila elé ama historiai jelenet alkalmával. (452.) Érdekes, hogy Theodorich királynak a senatushoz intézett

¹⁾ *Variarum lib. I. cp. 4.*

²⁾ Születése, valamint halála éve is bizonytalan. Garet az 1729. évben kiadott *Opera Omnia*-hoz csatolt életrajzában a sok eltérő adat egybevetése után 469. v. 470-ben állapodik meg, mint szül. évben. Ezzel egyezőleg 470-re teszi Franz A. (M. Aur. Cassiodorius Senator, 1872.), Nirschl (*Lehrbuch der Patrologie und Patristik*), Alzog J. (*A patrologia kézikönyve*, ford. a csanádi növendékpapság 1880.), Ebert A. azonban (*Geschichte der christlich-lateinischen Literatur*, 1874. az *Allgemeine Geschichte der Literatur des Mittelalters im Abendlande I. kötete*) 477-re, mások még későbbre. Az *Orthographia* c. munkáját, mint maga mondja *Praefatio*jában, 93 éves korában írta. Nincs adatunk, hogy meddig élt még ezután. A születési év megállapítása szerint tehát 563, illetőleg 570 utánra tehető halála.

irata a sikert nagy túlzással neki tulajdonítja: ¹⁾ „Vidit in-
trepidus, quem timebet imperium; facies illas terribiles et
minaces fretus veritate despexit, nec dubitavit eius alter-
cationibus obviare, qui furore nescio quo raptatus mundi
dominatum videbatur expetere. Invenit regem superbum, sed
reliquit placatum. . . . Pacem retulit desperatam.“ Atyja a
nyugotrómai birodalom megbuktatása után (476.) Itália kirá-
lyává lett herul Odoaker, majd az ezt megbuktató Theodorich
keleti góth király (489—526.) alatt viselt előkelő hivatalokat.
Ez utóbbtól hűséges szolgálataiért Bruttium és Lucania hely-
tartójává, majd praefectus praetoriová, végül patriciussá
neveztetett ki²⁾. Családi hagyományai és kiváló képességei
Cassiodorus Senatort is már fiatalon a közpályára terelték.
Ő is Bruttium és Lucania helytartóságával kezdte. Több
izben volt quaestor, magister officiorum, praefectus praetorio,
volt consul is, (514.) mely régi római hivatalokat, természet-
esen módosított jogkörrel, Theodorich mind meghagyta és
rómaiakkal töltötte be, de a katonai hatalmat egyedül a
góthok számára tartotta fenn. Cassiodorus különösen mint
a király bizalmas titkára, valóságos kancellári hatalommal
és mély belátással intézte a birodalom politikáját³⁾. Előttünk
feltűnőnek, talán hazafiatlannak is látszik az a szerep, melyet
a legyőzött nép fia a győző szolgálatában betöltött. Már
atyja két idegen, hódító királyt szolgált, ő pedig kitartott
a következő góth királyok, Athalarich, Theodahat és Vitiges
mellett is, a góth uralomnak ez utóbbiak alatt bekövetkezett
aláhanyatlásáig. De a nehéz időben nagy szolgálatot tett
házájának és népének ezáltal. Ő megértette és támogatta

¹⁾ Ezzel szemben a valóságot Cassiod. Chronikája tartalmazza, mely
Herculanus és Asporatus consulsága idejéből ezt jegyzi fel: „His coss. Attila
redintegrattis viribus Aquilejam magna vi dimicans introivit, cum quo a
Valentiniano imperatore papa Leo directus pacem fecit.“

²⁾ Az ősökre vonatkozó ez adatokat Theodorich okmányaiából ismerjük,
melyekben a római senatust és a mi írónk atyját, Cassiodorust ennek patri-
ciussá való kinevezetéséről értesíti. (Variarum lib. I. cp. 3. 4.) Régebbi
magyarázat ez okmányokát a mi írónkra vonatkoztatta s e szerint a bennük
említett pater et avus az ő atyját és nagyatyját jelölte. (Garet, Vita Cassiod.
I. 3.) Az idézett újabb életrók azonban abból indulva ki, hogy a főntebbi
okmányokban említett Cassiodorusokkal szemben a mi írónk a királyok le-
irataiban s a maga hivatalos irataiban és másutt is csupán Senator praefectus
praetorianak vagy csak Senatornak címeztetik, (Var. IX. 24. 25. X. 27. 28.
XII. 17—27. a Chronika végén s Jornandes Praefatiojában stb.) ami azt is
mutatja, hogy a Senator nem rangját jelöli, hanem nomen propriumját
képezi, — a Var. I. 3. 4.-ben levő kinevezést nem a mi írónkra, hanem
atyjára vonatkoztatják s ekkor a pater és avus az ő nagyapját és dédapját
jelöli. E különben elfogadható magyarázatnak csak az a nehézsége van,
hogy e szerint az 5. század második felében (440-től) a család négy íze szerepel,
a mi csak az elsőik hosszú életkora mellett lehetséges.

³⁾ Var. IX. 24. 25.

Theodorich törekvéseit, ki Italia határain is túlterjedő birodalma kétféle lakosságának, a hódító és hódított népek, fajban, nyelvben, műveltségben és vallásban (a góthok arianusok, a rómaiak katolikusok voltak) mutatkozó ellentétét s egymás iránt érzett természetes ellenszenvét legyőzni s kiegyenlíteni igyekezett, hogy ezáltal birodalmát a békés fejlődés útjára terelje. Soha a római kulturát és intézményeit jobban meg nem becsülte senki, mint Theodorich, ki igyekezett ezt a góthokra is kiterjeszteni. Udvarába hívta az ország legjelesebb tudósait, köztük Cassiodorius Senatort, ez encyklopaedikus műveltségű s kiválóan gyakorlati érzékű diplomatát, ki e tulajdonainál fogva a két nép közti közvetítésre -különösen alkalmas volt. Mikor a góth uralom a római nép intézményeit, nyelvét, vallását tiszteletben tartva hatalmát is egy lekeestől-testestől római államférfiú által gyakorolta, akkor ennek nagy reménye lehetett a két nép olyan egybeolvadásában, mely tulajdonkép a góthok beolvadását jelenti a római államba. E körütekintő, okos politika szolgálatában áll ekkori irodalmi munkássága is. A *Chronika* listáiba, melyeket a historikusok műveiből állított össze, melyek Ádámtól 519-ig terjednek, a góth korszakot egyszerűen a római történet folytatásaként kapcsolja be. A *de origene actugne Getarum* (12. könyv) című történeti munkájában, mely egy elveszett s csak Jornandes vagy Jordanes ravennai góth püspök (451.) *De Getarum sive Gothorum origene et rebus gestis c. szabadon készített kivonatában*¹⁾ maradt fenn, a góthok történetét rokonszenves világitásban tárja a rómaik elé, hogy a róluk táplált balvéleményüket eloszlassa²⁾. *Variarum libri XII.* pedig az ő államférfiúi szolgálata alatt általa concipiált s a király vagy a saját nevében kiadott rescriptumok gyűjteménye, (számszerint 400),

¹⁾ Ebben a hunokról és Attiláról sok érdekes följegyzés van, köztük a Hunnivár neve, (52. cap.) továbbá az eredetükre és külsejükre vonatkozó ismert gyalázkodások: „Quas (Aliorumnas = Aliorunas, Alrunas) spiritus immundi per eremum vagantes dum vidissent et earum se complexibus incoi u miscuissent, genus hoc ferrocissimum edidere; quod fuit primum inter paludes minutum, tetrém atque exile, quasi hominum genus. nec alia voce notum, nisi quae humani sermonis imaginem assignabat. Tali ergo Hunni stirpe creati . . . .” „Nam et quos bello forsitam minime superabant, vultus sui terrore nimium pavorem ingerentes terribilitate fugabant, eo quod erat eis species pavenda nigredine, sed velut quaedam, si dici fas est, deformis ossa: non facies, habensque magis puncta, quam lumina . . .” „Maribus porro genas secant . . .” „Eigui quidem forma, sed arguti, moribus expediti et ad equitandum promptissimi: scapulis latis et ad arcus saggitariue parati, firmis cervicibus et in superbia semper erecti. (24. c.) Mivel maga a kivonatoló megjegyzi Praefatiojában, hogy csak emlékezettől kivonatul s egyet mást maga is belevegyített, (plura in medio mea dictatione permiscens), e helyeket épügy, sőt nagyobb joggal lehet neki, mint Cassiodoriusnak tulajdonítani.

²⁾ Var. IX. 25.

mely a kor történetére nézve közvetlen forrás. E munkák tulajdonkép tárgyunkra nem tartoznak, de egyfelől a szerző jellemzése, másfelől a hunősökre való vonatkozásuk szempontjából nem mellőzhettem egészen őket. Közlebb visznek célunkhoz azok a munkák, melyeket akkor írt, mikor a góth birodalomnak Justinianus császár csapásai alatt való megrendülése és végbomlásnak indult politikai viszonyai következtében, hanyatló erővel és tekintélyvel vitt állami hivatalait letette és kolostori magányba vonult. (529—540). Az átmenet e korszakát a *De animi c.* 12 fejezetes kis munkája képezi, mely félig philosophiai, félig theologiai szempontból a lélek lényegét, tulajdonságait, eredetét, székhelyét, erényeit s halál utáni állapotát vizsgálja bibliai és philosophiai theologiai olvasmányai alapján. A vallásos öreg ember önmagába mélyedése ez, mely a Seilhaciummal szomszédos Vivariumba vitte, hol a maga blrtokán és költségén kolostort épített s abba vonul, nem azért, hogy pihenjen, hanem, hogy aki eddig életét egy földi úr szolgálatának szentelte, ezentúl a mennyei Úrnak szolgáljon. Irataiban¹⁾ mindig nagy lelkesedéssel emlékezett meg az Ion tenger öblénél fekvő szülőföldje természeti szépségeiről és gazdagságáról, halas tavairól, (vivaria) melyeket még ifjú korában bruttiumi és lucaniai kormányzósága idején csináltatott, melyekről a helység is nyerte Vivarium nevét, míg a mellette emelkedő hegyről Castellumnak is neveztetett²⁾. Mintha sejtette volna, hogy öreg fővel ide tér vissza. És pedig olyan tervek megvalósítása végett, melyeket régóta szeretettel ápolt, de a nehéz politikai, majd háborus viszonyok miatt mindeddig ki nem vihetett. Régóta bántotta annak tapasztalása, hogy az itáliai papság műveltsége és theologiai képzettsége igen alacsony színvonalon állott s hogy inkább mesterséggként, mint tudományos alapon tanulták és gyakoroltak szent hivatalukat. Itáliában s általában Nyugaton egy sem volt olyan híres theologiai iskola, milyen pl. Keleten az antiochiai, alexandriai és nisibisi. Ezért az itáliai papok közül, ha akadtak is kiváló egyházkormányzó püspökök, tudósok nagyon kevesen. A nyugati egyház tudós theologusai: Tertullianus, Augustinus, Hieronymus stb. nem közülük támadtak. Ezért ő már korábban igyekezett Agapétus pápával Rómában, hol a világi tudományok még mindig virágoztak³⁾, egy theol. főiskolát állítani fel, de a háborus viszonyok megghiúsították tervét.⁴⁾ Most végre elérkezettnek látta az időt, melyben, habár sze-

¹⁾ Var. XII. 15. De inst. Liv. litt. 29.

²⁾ Innen a kolostor Monasterium Vivariense vagy Castelliense.

³⁾ Var. I. 39. IV. 6. VIII. 12.

⁴⁾ De inst. div. litt. praefatio.

rényebb keretek között, megvalósítsa. Enciklopaedikus műveltsége, praktikus észjárása, nagy tapasztalata, vallásos lelkiülete, a világ hiúságairól való lemondása, még cselekvésre képes, munkára vágyó testi és lelki ereje, nagy neve, tekintélye és vagyona a legalkalmasabb emberré tették őt a feladat megoldására. Működésének nemcsak ránk nézve legérdekesebb, hanem hatásaiban is legértékesebb része most kezdődik.

Marton Lajos.